

Uit de klas 3 : Focus op woordenschat I

*'Uit de klas' was de afgelopen jaren een vaste rubriek in LOWANieuws.
Hij is geschreven op basis van observaties in de praktijk.
Auteurs: Fouke Jansen en Marijke Huizinga*

Opdracht: onderwijzen nieuwe woorden

De docent begint met een testje van de woorden die de vorige keer in de klas aan de orde zijn geweest. Er worden vijftien woorden getest doordat de leerlingen ze moeten invullen in zinnen. Ze vinden het leuk om te doen want ze krijgen er ook een cijfer voor. De docent zegt dit elke les te doen.

Dan legt de docent nieuwe woorden uit die in een verhaaltje voorkomen dat ze net heeft laten horen. Ze wijst eerst op woorden die de leerlingen al in eerdere lessen hebben gehad. Ze vraagt bij woorden waarvan ze vermoedt dat ze ze niet kennen, eerst of de leerlingen de betekenis weten en legt (als dat niet het geval is) dan de woorden uit door er een omschrijving, een synoniem of een tegenstelling van te geven. Ook vraagt ze of de leerlingen kunnen zeggen hoe het woord in hun moedertaal klinkt.

Soms ontstaat er discussie tussen leerlingen met dezelfde moedertaal en de leerlingen verbazen zich erover hoeveel verschillen er zijn tussen hun talen en hoe anders die woorden klinken.

Theorie

Het leren van nieuwe woorden gebeurt in verschillende fasen:

1 Semantiseren.

Dat is de uitleg van de betekenis van het nieuwe woord.

In het bovenstaande voorbeeld is het de docent die de woorden uitlegt. Maar natuurlijk moet de leerling zelf achter de betekenis van een woord kunnen komen. In het tweede stuk over woordenschat in de volgende LOWANieuws gaan we in op de verschillende manieren waarop dat kan gebeuren.

Het semantiseren van een onbekend woord kan op veel verschillende manieren en is sterk afhankelijk van het woord. Soms kan de betekenis het beste overgebracht worden met een omschrijving: 'de bakker' is iemand die brood verkoopt. Daarbij is het wel nodig dat de leerlingen de woorden 'verkopen' en 'brood' kennen.

Ook kun je een synoniem gebruiken: 'wandelen' is lopen, of een tegenstelling 'vroeg' <> 'laat' of een definitie: 'kleinzoon' is 'zoon van je kind'.

Bij de uitleg is het van groot belang geen woorden te gebruiken waarvan je vermoedt dat de leerlingen die niet kennen.

Welke woorden kies je als docent om te semantiseren?

In de eerste plaats stimuleer je vragen van leerlingen naar de betekenis van woorden. Hierdoor activeer je je leerlingen. Laat ze bijvoorbeeld naar een tekst kijken en de woorden die ze niet kennen onderstrepen. Die woorden waarvan je denkt dat de meeste leerlingen ze niet kennen en die belangrijk zijn om een tekst te begrijpen, kun je eventueel uitleggen.

Het is belangrijk je te realiseren dat in de meeste gevallen bij de eerste semantisering van een concreet woord, de leerling aan het woord in zijn moedertaal zal denken. Het is daarom voor leerlingen belangrijk dat de docent daar soms aandacht aan geeft, zelfs al kent zij de moedertalen van de leerlingen niet. Discussies tussen leerlingen onderling kunnen helpen het begrip te verduidelijken.

2 Herhalen.

De uitleg van de betekenis is nog maar een eerste stap. Vervolgens moet het woord worden geconsolideerd: het woord moet stevig in het geheugen worden verankerd. Dat gebeurt door heel veel te herhalen. Dat kan gebeuren in andere teksten en oefeningen (daar moet de leergangontwikkelaar voor zorgen).

Hoe vaak moet een woord worden herhaald?

Een vuistregel is er de 4+1+1+1 regel: het woord moet viermaal met korte tussenpauzes worden aangeboden bij de semantisering en driemaal meer uitgesmeerd over de tijd in de consolidering. Minimaal vijf maal wordt ook wel aangehouden.

3 Toetsen.

De laatste stap is het controleren of het woord echt wordt gekend d.m.v. toetsen. Is dat nog niet het geval, dan moet net zo lang worden geconsolideerd tot het wel gekend is.

Lessuggesties

1. Zorg bij de semantisering van nieuwe woorden dat je de manier gebruikt die past bij het woord en die zo eenvoudig mogelijk is. Train jezelf daarin als docent.
2. Zorg dat leerlingen zich actief opstellen bij het zoeken naar onbekende woorden.
3. Zorg ook dat je in de semantisering geen woorden gebruikt waarvan je zeker bent dat je leerlingen ze niet kennen.
4. Wees alert op herhaling: als er een woord aan de orde is dat in een vorige les aan de orde is geweest, wijs daar dan op.
5. Het toetsen van woordenschat is een bewijs dat deze lesactiviteit serieus wordt genomen. Uiteindelijk moeten de leerlingen voor ze kunnen instromen in het reguliere onderwijs, zeer grote aantallen woorden kennen.

Maak een eenvoudig testje van woorden die aan de orde zijn geweest.

Voor woorden die ze al goed moeten kennen doordat ze al veel herhaald zijn, kun je zinnestukjes maken waarin het woord is weggelaten zodat ze het moeten invullen. Bijvoorbeeld: 'Autorijden is duur in Nederland. De van benzine is nu twee euro per liter (prijs).'

Als het woord nog maar een of twee keer is gesemantiseerd en nog niet zo goed gekend wordt, kun je een zinnetje maken waarbij je de eerste letter van het nieuwe woord geeft. Maak tien tot vijftien zinnetjes en geeft ze niet meer dan vijf minuten de tijd.

6. Besteed niet meer dan 15 minuten achter elkaar aan het semantiseren van nieuwe woorden. Te veel langskomende woorden achter elkaar werkt negatief: leerlingen nemen ze niet meer op.
7. Vraag af en toe hoe leerlingen een woord in hun moedertaal zeggen.

Reflectievragen

1. Ga eens bij jezelf na hoeveel tijd je besteedt aan het semantiseren van woorden. Gaat het wel altijd om relevante woorden of zijn er ook woorden bij die de leerlingen al lang kennen?
Hoeveel tijd achter elkaar besteed je aan het semantiseren?
2. Schrijf eens tijdens een les achter elkaar op welke nieuwe woorden aan de orde zijn geweest. Begin de volgende les met te vragen wie deze woorden nog weet?

© Copyright Fouke Jansen en Marijke Huizinga

Contactgegevens VO

Hariëtte Boerboom

✉ h.boerboom@lowan.nl

☎ +31 (0)6 25 02 24 00